

CSATÁRI BENCE

## A pártállam felszámolásának hatása a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat működésére

### Néhány kultúrpolitikai változás a könnyűzenében a nyolcvanas évek közepén

A hidegháborúba belerokkanó Szovjetunió élére 1985. március 11-én megválasztott Mihail Szergejevics Gorbacsov által meghirdetett glasznosztj és a peresztrojka a keleti blokk országainak is nagyobb mozgásteret eredményezett, miközben Magyarországon Kádár János és gerontokrata garnitúrája már nem tudta kezelni az egyre mélyebb gazdasági és később politikai válságot. Emiatt a magyar pártállami vezetőt Grósz Károly vezetésével igazi befolyás nélküli pártelnökké buktatták. Az állampárt reformszárnyának erőfeszítései nem vezettek eredményre, de a rendszerváltozás mozgatórugóinak, mozzanatainak és eredményeinek mélyenszántó politikatörténeti tárgyalása nem tárgya ennek a tanulmánynak,<sup>1</sup> mindössze arra vállalkozunk, hogy felvillantsuk: a hatalmi viszonyok hogyan hatottak a Kádár-rendszer utolsó évtizedében és a demokráciába való rövid átmenet időszakában a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat (MHV) működési mechanizmusára. Az egész könnyű-

<sup>1</sup> A rendszerváltás történetéről lásd ROMSICS Ignác: *Rendszerváltás Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2013; MINK András (szerk.): *Rendszerváltás*. Osiris Kiadó, Budapest, 2018; RIPP Zoltán: *Rendszerváltás Magyarországon, 1987–1990*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2006. A pártállami elit hatalomkoncentrációja csökkenésének egyes részleteihez lásd Riba András László: *Az MSZMP KB Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottsága. Adalékok a kései pártállam hatalomtechnikájának tanulmányozásához*. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2019. 343–387.

zenei intézményrendszer, valamint a populáris zenei szcéna alkotóművészete változásának taglalása – a dokumentumok sokasága és sokfélesége, valamint az életútinterjúk bősége okán – szintén szétfeszíti jelen tanulmány terjedelmi kereteit. Ennek az a magyarázata, hogy az MHV-val kapcsolatos levéltári iratok meglehetősen információgazdagok, noha ezeket a kulturális tárca és a pártirányítás különböző szintű végrehajtó szerveinek iratanyagából kellett összegyűjteni. Ezek mélyebb elemzése, valamint összevetése az oral history forrásokkal, illetve a pártállami bürokratikus munka hatásmechanizmusának vizsgálata ugyanakkor kirajzolja azt a képet, amely a lemezkiadás monopóliumának megszűnését mutatja be. Hipotézisem szerint a Kádár-rendszer kultúrpolitikájának enyhülése folytán fokozatosan számolták fel az MHV egyeduralmát, ezt pedig a hatalmi gépezet működése megváltozásának ismertetésével és interjúalanyaim ezzel összefüggésben adott interjúival igyekszem alátámasztani.

A nyolcvanas években a Kádár-rendszer könnyűzenéhez való hozzáállása, ha lehet, a korábbiakhoz képest még ambivalensebbé vált, ami leginkább az intézményi keretek működésén keresztül mérhető le. Továbbra is érvényben volt a 3T elve, de a „tűrt” kategóriába egyre többen befértek, amire jó példa Koncz Zsuzsa *Jelbeszéd* című, 1973-ban megjelentetett, majd szinte azonnal betiltott nagylemeze, amelyet az MHV 1983-ban változatlan formátumban és hanganyaggal adott ki. Eközben továbbra sem szűnt meg a könnyűzenei intézmények egymás közötti versengése, illetve a cenzúra értelmezésében is mutatkozott közöttük különbség. Ezt jelzi az MHV és a Magyar Rádió közötti villongás egyebek mellett az Első Emelet *Állj, vagy lövök!* című számát illetően. A zenekar ugyanis ezt a dalt 1986-ban nagylemezre vehette, ám a rádió nem ebben a formában, hanem „*Állj, vagy jövök!*”-ként rögzítette a zenekarral, mert az eredeti verzióval szerintük háborúra buzdítottak volna. Eleinte ebben a formában is játszották a rádióban, míg végül később mégis eredeti formájában került adásba, mert egy Első Emelet-szimpatizáns rádiós alkalmazott becsempészte az MHV-változatot az egyik műsorba. Ettől kezdve folyamatosan ebben a formában sugá-

rozhatták a szerzeményt, ami jól mutatja a slendrián diktatúra következetlenségét.

Mindamellett a Kádár-rendszer a nyolcvanas évtized elején egyrészt integrálta, másrészt megsemmisítette azokat az együtteseket, amelyek a hetvenes évek végén még komoly fejtörést okoztak neki.<sup>2</sup> A mindinkább elnéző hozzáállás azonban kitermelt egy olyan eszmei irányzatot a zenészek körében, amelylyel szemben a pártvezetés a legkíméletlenebbül fellépett, mert igencsak pregnáns módon, a durvaságig és obszcenitásig szókimondóan emelte fel hangját a pártállam ellen, sokukra pedig a rasszista jelzőt is sikerült ráaggatni. Ez utóbbi megállapítások jelentős része dezinformáció volt, a média segítségével és városi legendák gyártásával (a Beatrice csirkedarálása, Hobo vérivása a koncerteken) kitűnően elterjesztett tévhitek láncolatával tévesztették meg a szélesebb közvéleményt. A CPg együttesről a nyolcvanas évek derekára például sikerült azt a valótlan-ságot elhíttetni a társadalom nagy részével, ideértve még az ifjúság rockzenével foglalkozó nagy részét is, hogy a rövidítésük feloldása a Cigány Pusztító Gépezet (más variáció szerint Cigány Pusztító Galeri), amiből egy szó sem volt igaz, a helyes megoldás a Come on Punk Group volt. Az viszont maximálisan megfelelt a valóságnak, hogy ez a zenekar nyíltan antikommunista szövegeket írt, amelyekkel kivívta a hatalom haragját. A pártállami logika szerint itt már kevés volt az Országos Rendező Iroda (ORI) vagy más rendező szerv engedélymegvonása, bírósági útra terelték a retorziókat, börtönbüntetések következtek alig felnőtt korú, lázadó tinédzser zenészekkel szemben. A perekkel<sup>3</sup> publikáltságuk okán nem kívánunk foglalkozni, mindössze meg-

<sup>2</sup> A „fekete bárányok” közül a Hobo Blues Band 1980 szeptemberében, a P. Mobil rá egy évre készíthette el első nagylemezét, míg harmadik társuk, a Beatrice 1981. augusztus 22-én, az Óbudai Hajógyári-szigeten rendezett pop-rock zenész szakszervezeti koncerttel egy időben bejelentette feloszlását. – CSATÁRI Bence: *A Kádár-rendszer könnýüzenei politikája*. PhD-disszertáció (2007). 281.

<sup>3</sup> SEBŐK János: *Rock a vasfüggöny mögött*. GM és Társai Kiadó, Budapest, 2002. 340–354.; CSIZMADIA Ervin: *A magyar demokratikus ellenzék (1968–1988). Dokumentumok*. T-Twins Kiadó, Budapest, 1995. 244–249.; HARASZTI Miklós-KIS János (szerk.): *Beszélő összkiadás 1981–1984*. I. kötet. AB-Beszélő Kiadó, Budapest, 1992. 287–289. és 660–665.

említjük az érintett zenekarok neveit: CPg, Mos-oi, Közellenség, Aurora. Közülük egyedül a Mos-oi volt rasszistának tekinthető, ők viszont csak felfüggesztett börtönt kaptak, szemben az antikommunista szövegeket terjesztőkkel, akik közül jó néhányat letöltendő szabadságvesztésre ítélték. Ez jól mutatja a késő Kádár-kor hatalomfértési koeficiensét, miszerint nem a fajgyűlölettől, hanem az antikommunizmustól félték a leginkább. A fennállásukat megőrző punk- és skinheadzenekarokról nem meglepő módon egészen 1989-ig keletkeztek ügynökjelentések.<sup>4</sup>

A hatalmi struktúra ugyanakkor más szempontból humánusabb arcát is tudta mutatni az előzőekhez képest, a politikai elit felvilágosultabb része ugyanis nemegyszer direkt módon és őszinte indíttatásoktól vezérelve érdeklődött a könnyűzenészek általa elfogadott részéről, ám leginkább a generációs különbségek miatt nemigen sikerült a hosszú távú együttműködés. Az MSZMP KB Titkársága 1982. november 1-jén az enyhülés jegyében hozott határozatában ugyanakkor a vezető politikusok és a művészek szorosabb kapcsolatát szorgalmazta,<sup>5</sup> amely mögött az húzóerő volt, hogy a tőlük elforduló művészeket megnyerjék maguknak. Ennek megfelelően Aczél György MSZMP KB-titkár és Fejti György, a KISZ KB első titkára megjelent a háromnaposra szervezett F fiatal Művészek Első Találkozásán a Budapest Sportcsarnokban, illetve a Körcsarnokban, ahol Bródy János is felszólalt 1983. július 23-án.<sup>6</sup>

Eközben az USA és Nagy-Britannia könnyűzenei termékei egyre könnyebben elérhetőek lettek, a Rolling Stones 1969-es londoni koncertjét 1982-ben már vetítövásznon láthatta a kö-

<sup>4</sup> Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) O-19799/1-2., ÁBTL V-164155/1-2. A munka-, az objektum- és a vizsgálati dossziékon kívül belügyi hálózati jelentések a Napi Operatív Információs Jelentésekben (NOIJ) is megtalálhatók a CPg-ről: ÁBTL NOIJ III/III – 146-169/9/1983. augusztus 25. ÁBTL NOIJ BRFK – 79, 1984. május 25. ÁBTL NOIJ III/III – 100, 1984. május 28.

<sup>5</sup> Vass Henrik (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1980–1985*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1988. 414–417. (A továbbiakban: V. H. 1980–1985)

<sup>6</sup> MTVA-MTI Fotóarchívuma. Bródy János-fénykép hátoldala. 1983. július 23.

zönség.<sup>7</sup> Igaz, a lengyel rockrajongóknak megadatott, hogy ne csak filmen, hanem élőben is lássa már 1967-ben a Gördülő Köveket.<sup>8</sup> A folyamat gyorsuló tendenciát mutatott, mert egy évvel korábban még kuriózumszámba ment, hogy a tatai rocktanácskozáson<sup>9</sup> a szakma bennfentesei Magyarországon hivatalosan először testületileg megnézhatték a Woodstockban készített koncertfilmet.<sup>10</sup> Az 1982-ben megnyílt Budapest Sportcsarnokban egyre gyakrabban jártak külföldi sztárok, a magyar zenekarok pedig látszólag mind jobban bekapcsolódtak a nemzetközi vérkeringésbe. Ennek kézzelfogható bizonyítéka az 1985-ös Live Aidhez való csatlakozás, ahol két napon keresztül hallgatta a közönség a teljes magyar könnyűzenei élmezőnyt.<sup>11</sup> 1988. szeptember 6-án már nem az éhező Afrikáért, hanem politikai felhangokkal az emberi jogokért állt ki a magyar könnyűzenész társadalom. A pártszervek ekkor is támogatták őket, mert hivatalosan a gyarmatosítás és a kisebbségek elnyomása ellen zajlott a demonstráció, ám mindenki tudta, hogy a sorok között olvasva ezek a gondolatok a keleti blokk országainak demokráciadeficitjéről is szóltak.<sup>12</sup> Az ifjúságpolitikai megmozduláson előző nap Debrecenben mások mellett Bródy János fellépésén több ezer fiatal vett részt a Déri Múzeum előtt, ahol viszont a rendszerváltozás előszeleként a progresszív politikai és társadalmi folyamatok megerősítését

<sup>7</sup> ÁBTL 3.1.2. A központi operatív nyilvántartást végző szervezeti egységek által kezelt dossziék, munkadossziék. M-41343. 1982. február 5.

<sup>8</sup> Forrás: <https://www.koncert.hu/hirek/-/tenyleg-vodkaval-fizettek-ki-a-rolling-stonest-varsoban/> (Letöltve: 2019. 06. 26.)

<sup>9</sup> A hatalom és a könnyűzenészek találkozójáról részletes beszámoló is napvilágot látott: BOROS Lajos–CZIPPAN György–FÖLDES Péter–SEBŐK János (szerk.): *Könnyűműfaj '81. Popzene és környéke egy tanácskozás tükrében*. A KISZ Budapesti Bizottságának Politikai Képzési Központja kiadványa, Budapest, 1981.

<sup>10</sup> Muzsai András, a Városi Zenét Akarók (VÁZA) mozgalom egyik muzsikusának személyes közlése. (2006. október 8.)

<sup>11</sup> A rendezvénysorozatnak komoly sajtója volt, napilapok foglalkoztak vele, de irt róla az *Ifjúkommunista* is. (1985/12. 35–39.) A Magyar Rádió Petőfi adója élőben közvetítette végig, a Magyar Televízió pedig többórás összeállítást adott róla több részben 1986. januárban.

<sup>12</sup> SEIFERT Tibor (szerk.): *Magyar történeti kronológia 1971–1990*. Ikva Könyvkiadó, Budapest, 1994. 118.

követelték. A Népstadionban rendezték az Emberi és Polgári Jogok Egyetemes Nyilatkozata elfogadásának 40. évfordulója alkalmából létrejött, mind az öt földrészt átfogó koncertsorozat magyarországi állomását, amelyen fellépett Sting, Bruce Springsteen, Peter Gabriel, Tracy Chapman, Youssou N'Dour, Bródy János és a Hobo Blues Band. A megmozdulás politikai súlyát és a változások szelét jelzi, hogy az MSZMP PB tagja, a KB-titkára, Berecz János volt a fővédnöke, aki ez alkalomból Bródyval is váltott néhány szót.<sup>13</sup>

A könnyűzenei politikában bekövetkezett módosulás másik vetülete a nemzeti érzés megjelenéséhez való engedékenyebb hozzáállás volt. Ennek legismertebb példája, az *István, a király* című rockopera nemcsak dupla nagylemezen és országos koncertsorozaton, hanem filmváltozata mozikban, televízióban is óriási sikert aratott.<sup>14</sup> Ez a premier honosította meg újra a magyar himnusz nem hivatalos állami ünnepélyek alkalmával való játszását,<sup>15</sup> amit ezt megelőzően a pártállam nem szorgalmazott. Koltay Gábor 1985-ös megfogalmazása nemcsak a rockopera közgondolkodásbeli jelentőségét, de a pártállam rockzenéhez való egyre pozitívabb hozzáállását<sup>16</sup> is visszaadta: „[...] a produkció hivatalos párt- és állami szervek, intézmények nagyvonalúsága és jóindulata következtében valósulhatott csak

<sup>13</sup> MTI Fotóarchívuma. Bródy János-fénykép hátoldala. 1988. szeptember 6.

<sup>14</sup> 1983. augusztus 18-i bemutatójához a pártvezetés sokáig ambivalensen viszonyult, a KB-titkárok között támogatók és ellenzők egyaránt akadtak. Egyes visszaemlékezések szerint a legtovább Szűrös Mátyás, az alig egy hónappal korábban megválasztott külügyért felelős KB-titkár állt az útjában a darabnak. Gál Iván, az Ifjúsági Rendező Iroda, majd rövid időre az ORI igazgatójának személyes közlése. (2005. június 26.)

<sup>15</sup> NAGY Feró: *Boldog szép napok*. Nagyferó Produkció, Budapest, 2005. 160–161.

<sup>16</sup> Ennek ékes bizonyítéka Köpeczi Béla művelődési miniszter 1986. májusi tájékoztató jelentése az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának a szórakozás és szórakoztatás tartalmi és szervezeti kérdéseiről az 1986. június 24-i ülésére. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) M-KS 288. f. 41/1986. 469. ó. e. 15–16. A szöveget részletesen elemzi CSATARI Bence: *Köpeczi Béla 1986-os jelentése a hazai könnyűzenei élet helyzetéről*. Forrás: <http://archivnet.hu/kopeczi-bela-1986-os-jelentese-a-hazai-konnyuzenei-élet-helyzeterol> (Letöltve: 2019. 06. 27.)

meg. Ugyanis az összköltségvetés mintegy 20 millió forintot tett ki, amelyre mintegy 11-12 millió forintos fedezet volt csak.<sup>17</sup>

Az anyagi támogatás másik, közvetett formája az addig a könnyűzenét diszkriminatívan érintő úgynevezett giccsadó<sup>18</sup> felszámolása volt 1983-ban. Az általános jövedelemadóról szóló 45/1983 /XI.20./ MT számú rendelet<sup>19</sup> megszüntette a könnyűzene szerzőinek és előadóinak 1971 óta tartó hátrányos megkülönböztetését. További pozitív irányú változásként könyvelhető el, hogy szabadabbá vált a műsorrendezés joga a 19/1983 /VI. 15./ MT számú rendelet<sup>20</sup> 47. §-ának /1/ bekezdése alapján, amely hatályon kívül helyezte a korábbi megkötéseket. Ezzel lehetőséget kaptak a rendező szerv alkalmazásában nem álló személyek, hogy külön díjazás ellenében műsoros előadásokat szervezhessenek, ezzel támasztva konkurenciát az ORI-nak.

## Az MHV szerkezeti átalakítása és technikai fejlesztése

A könnyűzenei intézmények élére – ezek közül tanulmányomban kizárólag az MHV-ra térek ki<sup>21</sup> – a pártállam igyekezett olyan megbízható párthivatalnokokat állítani, akik a terület ideológiai-politikai ellenőrzéséért is felelősek voltak, melynek

<sup>17</sup> Artisjus Irattár (a továbbiakban: AI) Jogi Osztály. 39043. *István, a király*. dosszié. Koltay Gábor levele a Szerzői Jogvédő Hivatal vezetőségéhez. 1985. február 1.

<sup>18</sup> Az Orbán László művelődésügyi miniszter első helyettese által aláírt 6/1971. (XII. 17.) MM számú rendelet a szellemi tevékenységet folytatók jövedelemadójának meghatározására jött létre, minősítve az egyes művészeti ágakat. Ennek 2. §-a nem sorolta fel a társadalmilag értékes művészetek között a tánczeneszerzői, táncdalszövegírói, valamint a tánczene előadóművészi tevékenységet, következésképp nagyobb adót vetett ki rájuk a társzművészeteknél, ami nagy felháborodást keltett a könnyűzenészek körében. *Magyar Közlöny*, 1971. december 17. 1054.

<sup>19</sup> *Magyar Közlöny*, 1983. november 20. 863–866.

<sup>20</sup> *Magyar Közlöny*, 1983. június 15. 371–378.

<sup>21</sup> A szerző a Magyar Rádió populáris szcénában betöltött szerepével egy teljes monográfiában foglalkozott, így e helyütt erre a szakterületre nem térünk ki. A kötet érinti az 1974-es intézményi szétválásig a Magyar Televízió ez irányú munkásságát is. CSATÁRI BENCE: *Jampecek a Pagodában. A Magyar Rádió könnyűzenei politikája a Kádár-rendszerben*. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2016.

során ügyeltek arra, hogy a „túrt” kategória meglehetősen képlekenyen értelmezhető határai között lehetőség szerint ideológiailag támadhatatlan műveknek adjanak teret.<sup>22</sup> Az MHV élén 1965. február 15. óta egészen a rendszerváltozásig Bors Jenő igazgató állt,<sup>23</sup> míg a könnyűzenei felvételek kiadására 1968. január 1-jei állományba vétele óta egyre fokozódó mértékben és a hetvenes években már teljesen egyértelműen Erdős Péter személyes ízlése és ideológiai meggyőződése nyomta rá a bélyegét.<sup>24</sup> A kultúrpolitikai változásokat jelezte, hogy 1983-tól a monopolhelyzetét változatlanul élvező MHV két szerkesztőségre oszlott.<sup>25</sup> Az egyikben a pályájuk elején lévő zenekarokat és új stílusokat felkaroló Start, valamint a már ismert együttesek és szólisták hangzóanyagait gondozó Favorit, a másikban a – Bors Jenő szavaival – kiemelkedő teljesítményt nyújtó Bravo és a hagyományos zenei kategóriákban gondolkodó Pepita márka alakult. Ezt Bors Jenő 1983. augusztus 2-án a cég új törökbálinti stúdiójának sajtóbejárásán jelentette be,<sup>26</sup> mégpedig azzal a nem titkolt céllal, hogy az egymással némiképp konkuráló márkák az addiginál is színvonalasabb produkciókat hozzanak létre, s ennél fogva növeljék a cég bevételét. Az MHV strukturális átszervezésének egyik pozitív hozadéka mindenképpen az lett, hogy az úgynevezett újhullámos zenekarok is kaptak

<sup>22</sup> Benkő László, az Omega billentyűsének személyes közlése. (2016. február 8.)

<sup>23</sup> MNL OL XIX-I-4-c. 70. d. 129088-VI-1964.

<sup>24</sup> Erdős Pétert 1956-os részvétele miatt 1957 márciusától másfél évig fogva tartották, majd emiatt hosszú ideig mellőzték, többek között az Artisjusnál alkalmazták. 1968. január 1-jén került a lemezkiadóhoz, ahol Bors Jenő mögötti második emberként a könnyűzenei lemezkiadás tényleges irányítójaként tartották számon. *Hogyan készül a popmenedzser? Erdős Péterrel beszélget Acsay Judit.* Unió Kiadó, Budapest, 1990. 138., 155., 161., 166.

<sup>25</sup> Ezt megelőzően már legalább két évvel megfogalmazódott az MHV vezetőségében a szándék a reformokra. Bors Jenő 1981. október 23-án az MSZMP KB TKKO-nak azt írta: „Mint eddig tettük, popzenei tevékenységünkben határozottan és minden bürokratikus akadályt félretéve, reformokat kell végrehajtanunk a decentralizálás, a demokratizálás, a közreműködők megnyerésének irányába. Reformjainknak azonban az általunk választott terepen kell végigfutni és nem azon, amit »kritikusaink« választanak.” MNL OL M-KS 288. f. 36/1981. 20. ó. e. 6–7.

<sup>26</sup> *Népszabadság*, 1983. augusztus 3.; N. Kósa Judit: *Allami hanggyár.* Forrás: <http://nol.hu/kultura/allami-hanggyar-1624869> (Letöltve: 2019. 07. 01.)



némi megjelenési lehetőséget. Közülük a KFT vitte a legtöbbre, de a GM49-nek is lett egy nagylemeze 1985-ben, míg a bajai Fórum zenekar egy kislemezzel dicsekedhetett. Az alternatív zenekarok közül pedig az A. E. Bizottság és az Európa Kiadó is két-két nagylemezzel büszkélkedhetett a Kádár-korszakban. A zenéhez nem kell különösebben jól érteni, hogy megállapítsuk: az egyes halmazok között jelentős átjárás lehetett, hiszen nehéz volt meghatározni, illetve jó adag szubjektivitást feltételezett, hogy egy előadóművészt az MHV „csupán” befutott kategóriába sorolt-e – akkor ott volt számára a Favorit –, vagy ebben a minőségében már kiemelkedőnek nyilvánították az alkotását, és akkor mehetett a Bravo labelhez. Ha pedig ehhez hozzátesszük, hogy sokszor nem konzekvens módon címkézték fel márkajelzésekkel az éppen megjelenő korongokat,<sup>27</sup> akkor elmondhatjuk, hogy a versenyeztetés szellemisége – igaz, ekkor még nem vegytisztán a piacgazdaságnak megfelelő módon, hiszen az MHV monopóliuma megmaradt – kifejezetten megjelent az MHV üzletpolitikájában, és nem feltétlenül kizárólag a fent említett szempontrendszer volt a döntő abban, hogy az előadókat melyik istállóhoz sorolták. Az MHV-márkák közötti versenyhelyzetet tovább erősítette, hogy Bors Jenő bejelentette: 1983-ban ugyan még egyforma összegekből gazdálkodhatnak, ám a következő években már a nyújtott teljesítmény, azaz az eladott példányszámok döntenek majd arról, melyik szerkesztőség, illetve label kap többet, és melyik kevesebbet az MHV költségvetéséből. Ez egyáltalán nem vallott a pártállami metódusra – gondoljunk csak a kiemelt, rengeteg veszteséget „termelő” szocialista nagyvállalatok állami dotációjára –, mert kifejezetten profitorientációjú lépésről volt szó, a márkák közötti versenyt hagyták érvényesülni. Ez történhetett akár személyeskedéssel

<sup>27</sup> Ennek egyik eklatáns példája a Slamó Band első és egyetlen nagylemeze, amit az Edda együttes egykori szólógitárosa, Slamovits István és zenekara jegyzett. Az 1985. június 3-án a Bravo márkánál megjelentetett korong kifejezetten sematikus, ötletlen számokat tartalmazott, és még az sem tudta kellőképpen színesíteni, hogy Nagy Ferót is meghívták vendégként énekelni. A kudarc egyenesen vezetett a Slamó Band 1986-os feloszlásához. MHV-Bravo lemezbortító. SLPM-17954.

is, úgy, hogy az egyes márkavezetőket egy-egy kiadványt illetően egymás ellen játszotta ki a Bors–Erdős páros.

Pusztán a profittermelés, illetve a menedzsment szempontjából tehát a rendszerváltozás már elkezdődött az MHV-nál 1983-ban, ami természetesen nem igaz az ideológiai megfontolásokra. Azt mindenesetre megállapíthatjuk, hogy a fent említett négy márkajelzés mellett, mintegy „állam az államban” funkcióval, ötödikként megalakult a Pro Menedzseriroda is, amely a Neoton Familia gardírozásán túlmenően 1983-ban további tíz-tizenöt zenekar marketingjét tűzte ki célul. A helyzeti előnyből induló, Erdős Péter hatalmára és kapcsolati tőkéjére hagyatkozó, a többiektől fizikai értelemben is elkülönülő – az iroda helyisége a VI. kerületi Damjanich utcában volt, míg a másik négy márka a szokásos helyen, a Vörösmarty tér 1. szám alatt lévő „Elizélt Palotának” csüfolt szocreál épületben – menedzsment azonban fokozatosan vesztett befolyásából, és a rendszerváltás előestéjén már csak egy volt a sok közül. Főleg, ha ideszámítjuk, hogy az MHV-nak létezett már korábban is egy nem túl nagy példányszámmal dolgozó, főleg jazzel foglalkozó hatodik részlege Krém márkajelzéssel.<sup>28</sup>

Az összesen hat, belföldi könnyűzenei termékeket terjesztő MHV-márka<sup>29</sup> kiadói tevékenységét – Bors Jenő és Erdős Péter némi hezitálását követően – egy másik, kifejezetten a kapitalista viszonyokat idéző tevékenységi forma is segítette azzal, hogy elegendő hangfelvételt készített számukra. A magánvállalko-

<sup>28</sup> Ennek vezetője Benkó Sándor, a Benkó Dixieland Band alapítója volt. Forrás: [http://www.allmusic.hu/index.php?SID=&oldal=eloadalista&h\\_id=1029](http://www.allmusic.hu/index.php?SID=&oldal=eloadalista&h_id=1029) és <https://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=CD&id=2858> (Letöltve: 2019. 07. 01.). Ők, a többi labelt megelőzve, a források szerint 1982-ben már adtak ki nagylemezt.

<sup>29</sup> A Művelődési Minisztérium MHV-t érintő 1986-os revíziója megemlítette egy hetedik márkát is, még hozzá a nyugati slágereket Magyarországra importáló GONG-ot, amely valós igényeket volt hivatva kielégíteni. Ahogy írták: „A belföldi kereslet a nyugati popzenei újdonságok azonnali megjelentetését várja el. Ez azonban nagymértékben függ a licenc-átadók készségén, de főleg a vállalat devizális lehetőségeitől. Megállapítható, hogy a GONG márkán megjelenő kiadványok az utóbbi időszakban jelentős popzenei sikereket tettek hozzáférhetővé a vásárlók számára.” MNL OL XIX-I-9-pp. 57. d. MHV 1986. évi átfogó felügyeleti vizsgálatának jelentése dokumentumai.

zasként létrejött több stúdió bér munkát vállalt az MHV-nak, megteremtve ezzel a tőkés viszonyokat a könnyűzenei szcéna mikrokörnyezetében, és ezzel segítve a minél nagyobb volumenű hanglezemtermelést. Ezek közül az egyik a Főnix Stúdió volt, amelynek vezetője, az 1968-tól az Illés, majd a Fonográf hangmérnökeként tevékenykedő Bohus János Budapest XVIII. kerületében, Pestlőrincen (ma Pestszentlőrinc) lévő házában rendezte be stúdióját, amely kezdetben kevésbé volt jól felszerelve, mint az MHV Rottenbiller utca 47. szám alatti hangstúdiója. A legelső felvétel a Bojtorján együttes *Csavargódal* című nagylemeze volt, amellyel kapcsolatban a zenekar tagjai úgy emlékeznek, hogy családiasabb hangulatban, sokkal több munkaórát – 260-at – tölthettek el ott, mint ha az MHV hivatalos stúdiójában kaptak volna helyet. Erdős Péter eleinte nem tett felelőtlen ígéretet a hanganyag megjelentetésére, ugyanakkor megbízta Szörényi Leventét a zenei rendezéssel, akit „vezénylő tábornokunknak” nevezett, bízva a megfelelő színvonalat garantáló rutinjában és tehetségében. A végén annyira elégedett volt a minőséggel, hogy kiadta a lemezt, amely hamarosan aranylemez lett, a zenekarnak pedig exkluzív szerződést ajánlott, ami a pártállami időkben szokatlan – és a keleti blokk országai közül először bevezetett – előadói jogdíjat jelentette a Bojtorján zenészei számára. Ez sem volt tipikus kommunista eljárási rend, hiszen a művészeket a Vasfüggönytől keletre nem kényeztették ezzel a plusz anyagi lehetőséggel, igaz, az exkluzív szerződés egyúttal teret adott az MHV-nak arra, hogy a szocialista erkölcs ellenőreként fellépve és arra hivatkozva utasítson vissza egy-egy zenei próbálkozást.<sup>30</sup> A másik, ennél még fontosabb, magánkézben lévő stúdió az Omega együttesé volt, amely 1980-tól kezdett működni. Ekkorra az Omega már olyan szintre jutott a felvételek rögzítésében, hogy célszerűnek látszott egy állandó Omega-stúdió létrehozása, melyet a későbbiekben bérbe is tudtak adni más együtteseknek. Az MHV Rottenbiller utcai stúdiójának szűk kapacitása miatt ezek a zenekarok arra kény-

<sup>30</sup> Éppen ez utóbbira hivatkozva állította le Erdős Péter a Bojtorján karácsonyi kislemezét, aztán a nagylemezt viszont megengedte 1984-ben. Kemény Gyózó, a Bojtorján együttes vezetőjének személyes közlése. (2018. január 18.)

szerültek volna, hogy hosszú ideig várakozzanak a sorukra, ha egyáltalán lehetőséget kaptak, így viszont mehetek az Omega stúdiójába, és belátható időn belül lemezhez jutottak.<sup>31</sup>

Az MHV azonban továbbra is élen akart járni a stúdiófejlesztésben, miután felismerte, hogy a Rottenbiller utcai telephelyén nem éppen a legmegfelelőbbek a feltételek a bevétel termeléséhez. Ez úgyszintén a kapitalista felfogást tükrözte, s ezzel, ha úgy tetszik, a rendszerváltoztatást előlegezte meg ezen a szakterületen. A Rottenbiller utcai stúdiót már csak azért is el kellett költöztetni, mert 20 óra után a csendrendelet értelmében nem zavarhatták a lakók nyugalmát, és a korabeli hangszigeteléssel nem tudták megoldani, hogy ne kerüljenek konfliktusba a lakóközösségekkel. Emiatt a törökbálinti egykori Ráczug-kastélyba költöztek a kor világszínvonalának megfelelő berendezésekkel, amelyeket javarészt az Egyesült Államokból szereztek be, természetesen valutáért, hitelből, ami a vállalkozói szellem újabb lépcsőfokát jelentette, nevezetesen azt, hogy a nagyobb bevétel érdekében hajlandónak mutatkoztak technikai fejlesztésekre, s ennek még hitelfelvétellel is eleget próbáltak tenni, sőt, 44 mil-

<sup>31</sup> „A stúdión kívül a hangberendezést is feltornáztuk arra a szintre, hogy az a kor színvonalának a legteljesebb mértékben megfelelt. Így azt bárkinek bérbe adhattuk, és örültek, hogy a nálunk akkoriban ismeretlen nyugati technikát tudták alkalmazni koncertjeiken. A stúdióra viszont már ezt megelőzően is jóformán rákényszerültünk, mert a hetvenes évek második felétől soha nem volt annyi időnk egy huzamban itthon, hogy felvehettünk volna egy komplett nagylemezt az MHV stúdiójában. Ehelyett mi magunknak csináltuk a felvételeinket, és ez óriási szabadságot adott nekünk. El tudtuk készíteni a német felvételek után a magyar nyelvű feléneklést, a speciális effekteket és a mester-szalagot is. Ez az 1977-ben megjelent angol nyelvű lemezünk, a *Timerobber* óta volt így, de 1980-ra lett egy stabil, bérbe adható stúdiónk itthon, amit a hűvösvölgyi házam telkén húztunk fel. Ezt költöztettük aztán 1989-ben Törökbálintra, amikor a volt Hungaroton-stúdiót vettük át. A legelső felvétel a *Hungaria Rock and roll partyja* volt, de nagyon sokan jöttek hozzánk, aminek akkor az MHV már örült, mert segítséget láttak bennünk, hiszen nekik is az volt a céljuk, hogy lehetőség szerint minél több lemezt adjanak ki. Másrészt abban, hogy hagytak bennünket érvényesülni, benne volt az is, hogy kompenzálták azt, hogy annak idején nem engedtek el minket egy nagyobb világcéghez. Így került hozzánk a Hungarián kívül többek között a Hobo Blues Band, Komár Laci, az LGT, a Karthago, a P. Mobil és a KFT. Ez a nagy kereslet nekünk is jó volt, hiszen a saját stúdióinkra általában egy évben egyszer volt szükségünk huzamosabb ideig, a fennmaradó időkből pedig jöhettek az új bandák.” Kóbor János személyes közlése. (2019. június 3.)

lió forintot áldoztak a helyi állami gazdaságtól bérelt kastély felújítására, ahol már éjjel-nappal működhetek a felvevőgépek. Ezt megelőzően Dobó Ferenc hangmérnök a londoni hangstúdiókból szemelte ki az MHV-nak legmegfelelőbb úgynevezett MCI-keverőpultot, hogy aztán az Egyesült Államokban vásárolják meg azt. „Csaknem 3000 kezelőszerv, ezernél több LED és jelzőlámpa, 34 elektronikus kivezérlésmérő műszer – rendkívül elegáns formába öltöztetve” – közölte a műszaki felszerelésről, amely valóban a kor világszínvonalán állt.<sup>32</sup>

### **Piacgazdasági hatások és struktúraváltás a lemezkiadásban**

A piacgazdaság alapvető tényezőinek, egyebek mellett a haszonelvűségnek a figyelembevétele érhető tetten az MHV számos nyolcvanas évekbeli intézkedésén, amelyek révén a rendszerváltozás gazdasági értelemben már nem sok újat hozott a lemezkiadás területén Magyarországon. Mindamellet, hogy a vállalat kiadáspolitikájában ügyelt arra, hogy a kapacitását csak olyanoknak bocsássa rendelkezésére, akik támogatják a pártállami kultúrpolitikát, vagy legalábbis nem ellenségesek vele szemben, illetve lojalitásukat el tudják hitetni az MHV korifeusaival. Az enyhülés jeleként értékelhető, hogy a korábban a lemezkiadásból kizárt zenekarok nagy része – P. Mobil, Hobo Blues Band, A. E. Bizottság, majd néhány alternatív zenekar – lehetőséget kapott a megjelenésre.<sup>33</sup> Érdekes jelenség, hogy a propagandában a piaci tényezők figyelembevétele miatt

<sup>32</sup> N. KOSA Judit: I. m.

<sup>33</sup> Erről számolt be Bors Jenő az MSZMP KB TKKO-nak 1981. október 23-án. Mint fogalmazott „[...] ahol engedtünk a politikai zsarolásnak, ott mindig a rövidebbet húztuk, ahol nem engedtünk, ott a demagógia, a zavarkeltés szándéka meghátrált. Nem engedtünk a Beatrice kérdésében – a Beatrice feloszlott. Némi ingadozás után nem engedtünk Kopaszkutya-kérdésben, a HBB a velünk való együttműködés útját választotta és elfogadható, új nagylemezen dolgozik. A tatai poptalálkózón (Tatai fórum) Tóth Dezső miniszter-helyettes világosan meghúzta a határt, mondván, hogy az ifjúsági szórakoztatásban nincs helye a működési engedély nélkül tevékenykedő, politikailag és eszméileg ellenséges, gyűlölködő, elvadult csoportoknak, és név szerint is említette az URH-t, a Bizottságot, és a Kontroll Csoportot. A popszakma jelenlévői ezt

a komolyzene háttérbe szorult, az erre fordított pénz összege 1978–1980 között csökkent, a könnyűzenei lemezekre viszont több reklámköltséget szántak, 1978-ban még csak 2,3, 1980-ban már 3,7 millió forintot fordítottak erre a célra. A rendszerváltozás éveire közeledve ez a tendencia folytatódott, ahogy az előadói jogdíjból is egyre nagyobb arányban részesültek a könnyűzenészek: az 1984-ről 1985-re történő emelkedés a komolyzenészeknél csak 21,1%-os volt, míg a szórakoztató zene kategóriájában ugyanez az adat 51,4%-ot tett ki. Ez összefüggött a hangfelvételi időtartammal, amely téren a popzene 1984-ről 1985-re 38,8%-os növekedést könyvelhetett el.<sup>34</sup> A vállalat gazdasági helyzetére jellemző, hogy a dorogi gyár 1976 végi bezáradása után időszakban nem tudták kihasználni kapacitásukat, ezért megjelenhettek a kultúrpolitikai kevésbé fontos lemezek, de ez magyarázza azt is, hogy a hatalom megengedte a hangfelvételi gyárnak, hogy bérpréssel vállaljon tőkés országok (Kanada, Portugália) vállalatai részére. A választék szélesedésével az anyagi haszonelvűségtől hajtva kiskereskedői hálózat tarthatott fenn az MHV, a vidéki terjesztés ugyanis – az ösztönző rendszer elégtelensége okán – kevésbé működött a Könyvért és az ÁFÉSZ boltjaiban.<sup>35</sup> Ez ugyancsak mutatja a piaci szabályozók figyelembevételére való átállást, ahogy az is, hogy a hatékonyság növelése érdekében megengedték az MHV-nál a különböző vállalati gazdasági munkaközösségek létrehozását, amelyek túlnyomó többségükben hétfői és munkaszünetes napokon dolgoztak, illetve az exportlehetőségeket felkutatandó mind nagyobb számú külföldi kiküldetésbe bocsátkoztak. Ennek nyomán a szocialista lemezforgalom kontingenseit fokozatosan csökkentették, s a változásokat jól jelzi, hogy 1986-ra

---

az álláspontot ott elfogadták, és elhatárolták magukat ezektől a kalandor vállalkozásoktól.” MNL OL M-KS 288. f. 36/1981. 20. ó. e.

<sup>34</sup> Az MHV számára a kevés bevétellel kecsegtető komolyzenei lemezek kiadását a tárca prémiumkitűzéssel és a Kulturális Alapból adott céltámogatásokkal serkentette, ami viszont, ahogy a fentiekből is látszik, nem töltötte be maradéktalanul a szerepét. MNL OL XIX-I-9-pp. 57. d. MHV 1986. évi átfogó felügyeleti vizsgálatának jelentése dokumentumai.

<sup>35</sup> MNL OL XIX-I-9-pp. 57. d. MHV 1981. évi ellenőrzése.

az importált hanghordozóknak már csak a harmada származott szocialista országokból, amelyek fele a Szovjetunióból jött.<sup>36</sup>

A változások szelét, illetve a populáris kultúra MHV részéről való nagyobb megbecsülését jelzi, hogy a könnyűzene előadóművészeinek honoráriumai jobban növekedett a nyolcvanas évek közepén, mint komolyzenész kollégáiké. Azt, hogy ezt saját hatáskörben, és nem felsőbb utasításra tették, bizonyítja, hogy az 1986-os művelődési minisztériumi revízió rosszállóan említette meg, hogy jó néhány popzenekar az átlagost szignifikánsan meghaladó honoráriumot kapott. Idesorolták a Bikini és a V'Moto-Rock zenekarokat,<sup>37</sup> akiknek a feljatszási költségei a mutatott adatok alapján mintegy a duplájára rúgott, mint a Neotoné. Kritikával illették azt is, hogy Delhusa Gjon felvételi rendezője, Gábor Pál a Duna Intercontinental szállodában lakott, ami az akkori viszonyok szerint rengeteg pénzt (majdnem 100 ezer forintot) emésztett fel. Ezenkívül rosszállták, hogy Som Lajos új formációjánál, a Senator zenekarnál szövegíróként közreműködő Horváth Attila korrepetálás címén kapott 10 ezer forintot, holott a neve nem szerepelt a művészek listáján. A rendszer enyhülésének megfelelően az elmarasztalások ellenére az MHV 46 pop-rock zenei művésszel kötött exkluzív szerződést, ami különleges bánásmódot biztosított számukra annak érdekében, hogy minél több nyereséget termeljenek. Az 1985-ben kifizetett szerzői és előadói jogdíjak (az eladott lemezek után járó szerzői jogdíjakat mechanikai jogdíjaknak nevezték) alapján ugyanis az első öt helyen kivétel nélkül könnyűzenészek voltak, az elsőséget Wolf Péter hódította el, míg a

<sup>36</sup>MNL OL XIX-I-9-pp. 57. d. MHV 1986. évi átfogó felügyeleti vizsgálatának jelentése dokumentumai.

<sup>37</sup>A lemezborítók tekintetében azonban mások mellett éppen ezzel a két zenekarral packázott még a nyolcvanas évek közepén is az MHV. A V'Moto-Rock *Garázs-kijárat* című hanglemeze borítójának egyik oldalán a földgömb az USA-t mutatta, amit rögtön le kellett cserélni a Szovjetunió térképére. Kapusi Gábor grafikusnak pedig a Bikini lemezborítójához fűttek azt az instrukciót az MHV hivatalnokai, hogy nagy felületű vörös színnel dolgozzon. A politikai rendszer enyhülését jelzi, hogy annak ellenére, hogy ebből semmit nem tartottak be, mégis a Bikini *Mondd el* című lemezének borítója lett a győztes ebben a kategóriában 1987-ben. *Kultúrház*. MTV1 2005. június 24.

2–5. hely mindegyike a Neoton együttes tagjaié (Csepregi Éva, Végvári Ádám, Jakab György, Pásztor László) lett.<sup>38</sup>

Az immáron szinte kapitalista rendszerben működő MHV ugyanakkor még 1986-ban is elszenvedte azokat a kötelező köröket, amelyeket a művelődési tárca kényszerített rá. Noha a vezetők alig több mint fele volt párttag, a felügyeletet gyakorló minisztérium szinte abszurd módon dicsérte káderpolitikájukat, ami betudható volt a rendszer enyhülésének, ahogy az is, hogy a helyi pártszervezetet, a szakszervezetet, a szocialista brigáderkezeket és az ifjúsági parlamentet, illetve újítként a könnyűzenészeket is magába foglaló tanácsadó testületet, az MHV művészeti tanácsát a „vállalati demokrácia” letéteményeseinek vallották, mert szerintük ezeken a fórumokon keresztül minden dolgozó értesülhetett a legfontosabb fejleményekről. Külön kiemelte a tárca a kollektív szerződés intézményét, valamint az úgynevezett bizalmi testületet, amely évenként egy-két alkalommal a vállalat legfontosabb kérdéseit tárgyalta az igazgató előterjesztésében, a művészeti tanácsban pedig helyet kaptak alkotó- és előadóművészek is. Bors Jenő 1987. április 24-én külön ígéretet tett a felügyeletet ellátó minisztériumnak arra, hogy a popzenei honoráriumokat keretek közé szorítják, ezért 1987. június 23-án Rákosy Péter kiadói munkatársat bízták meg a gyártásvezetők szoros elszámolásának ellenőrzésével.<sup>39</sup> A kormányzat felé gyakorolt gesztus mellett Bors Jenő ugyanakkor felrótta Stark Antal művelődési államtitkárnak és Vajda György miniszterhelyettesnek 1987. augusztus 28-án, hogy az 1968-tól érvényben lévő kötelező kulturális járulékfizetésük a Kulturális Alapba évről évre nőtt, ám ennek ellenére soha nem kaptak vissza belőle annyit, mint amennyit befizettek. Járulékuk az 1972-es 5,5 millió forintról 1986-ra 70 millió forintra nőtt, viszont az 1987-es állami támogatásuk még a komolyzenei ráfizetésüket sem fedezte. Az újabb adónemek bevezetése szintén érzékenyen érintette az MHV-t: kedvezményes nyereségadósávba kerültek ugyan, de külön termelési adót vetettek ki rájuk. Bors

<sup>38</sup> MNL OL XIX-I-9-pp 57. d. MHV 1986. évi átfogó felügyeleti vizsgálatának jelentése dokumentumai.

<sup>39</sup> Uo.



Jenő megítélése szerint ezzel helyzetük kedvezőtlenebb lett, mint egy átlagos iparvállalaté.<sup>40</sup>

Az 1987-es levél egyúttal társadalmi-gazdasági közérzetjelentésnek is felfogható, amelyben szerepet kapott a szocialista országokkal való kereskedelem lanygulása is, mint ami már-már botránnyal fenyegetett a „baráti” országok részéről, mert kevesellték a számukra küldött magyar lemezexportot. A rendszer roskadozásából fakadó gazdasági válság azonban már tagadhatatlan volt az MHV számára is, ráfizetéseiket tűzoltás-szerűen igyekeztek orvosolni, miközben belátták, hogy nem számíthatnak nagyobb állami támogatásra, ami miatt félték, hogy még a határon túli magyarokat sem tudják ellátni kellőképpen magyar előadók lemezeivel. Ennek ismeretében az MHV vezérigazgatója kompromisszumos megoldásként kérte, hogy 1988-tól öt évig a mindenkori járulékbefizetéseik felét kulturális támogatásként utalják vissza a vállalatnak, amelynek fejében fejlesztették volna a komolyzenei lemezellátásukat.<sup>41</sup>

## Az MHV monopóliumának elvesztése

A gazdasági nehézségeknél az MHV számára még drasztikusabb fejlemény volt monopolisztikus helyzetének megszűnése. Ez a Koltay Gábor vezette Budapesti Művészeti Hetek és Szabadtéri Színpadok intézménye által 1987-ben kiadott, Tolcsvay Béla és Tolcsvay László által jegyzett *Magyar Mise*<sup>42</sup> című hanglemez révén vált teljesen egyértelművé és legálissá, amikor a lemezkiadási jogot megkapta a szervezet a Művelődési Minisztériumtól.

<sup>40</sup> A PB állásfoglalást hozott 1982. november 9-én a kulturális tevékenység gazdasági szabályozásáról, amely leszögezte, hogy a siker és az előállított művészi érték együtt határozta meg az állami dotációt. A szóhasználatban ugyan megjelent az anyagi érdekeltség elve, ám ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az amúgy is nyereséges könnyűzenei produkciókat továbbra sem támogatták. Sőt kijelentették, hogy a könnyűzenei produktumok árait emelni kellett, hogy abból támogathassák a többi művészeti ágat (ugyanakkor a belépőjegyek nyellálását is célul tűzték ki). V. H. 1980–1985 418–425.

<sup>41</sup> MNL OL XIX-I-9-n. 11. d. 1. t. Zenei Osztály 1987.

<sup>42</sup> Forrás: <https://www.discogs.com/Tolcsvay-L%C3%A1szl%C3%B3-Tolcsvay-B%C3%A9la-Magyar-Mise/release/3958014> (Letöltve: 2019. 07. 01.)

Ezt Koltay leveléből tudjuk, amelyet Vajda György miniszterhelyettesnek írt 1988. május 10-én új produkciójuk, *A költő visszatér* című rockopera kapcsán. Ebben az MHV igazgatójának, Bors Jenőnek írt levelét ismertette, amelyben kérte, hogy ez utóbbi művet az MHV adja ki lemezen, mert a változóban lévő viszonyok még nem kedveztek teljesen a magánkiadású lemezek terjesztésének. Ezenkívül további problémát jelenthetett a rockoperában szereplő Varga Miklós és Deák „Bill” Gyula szerepeltetése, mert velük az MHV exkluzív szerződést kötött, így kellett a beleegyezésük a külön szervezésű felvételekhez. Koltay, mivel tisztában volt az MHV lemezkiadási befolyásával, méltányos ajánlattal állt elő Bors felé: elkészítik a hangfelvételeket és azokat ingyen átadják nekik (tehát a hangstúdió költségei és a művészek felvételi tiszteletdíja egyaránt a Budapesti Művészeti Hetek és Szabadtéri Színpadokat terhelte), és még a reklámozásba is besegítenek, mivel közös érdekük volt a jó propaganda. Így az MHV-nak csak lemezre kellett préselnie az anyagot. Koltaynak ezt a gáláns hozzáállását egyrészt az MHV tőle részben elzárkózó üzletpolitikája, részben az indukálta, hogy egyébként is elkészítették volna a hangfelvételeket, mivel fél play-backról ment az előadás a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon. Félelmét, hogy rendezéseit a pártállami vezetők közül sokan a „hazafiaskodó” konjunktúra termékeinek tekintik, megemlítette Vajda Györgynek. Többek között emiatt gondolta, hogy minisztériumi segítség és közbenjárás nélkül nem jelenhet meg a Páskándi Géza és a Kormorán együttes által írt rockopera, amely iránt viszont nagy közönségigény mutatkozott.<sup>43</sup> Végül semmiféle minisztériumi közbenjárás nem segített Koltaynak az MHV-nál, így a magánkézben lévő Ring kiadóval jelentették meg a művet.<sup>44</sup> A politikai rendszer eróziójának további bizonyítéka, hogy a Budapesti Művészeti Hetek a nyolcvanas évek végén már a Céh Művészeti-Kutatási Egyesülettel, illetve a kazettákat gyártó Polimer céggel szövetkezett lakodal-

<sup>43</sup> MNL OL XIX-I-9-n. 17. d. 4. t. Zenei Osztály.

<sup>44</sup> Forrás: <https://www.discogs.com/Kormor%C3%A1n-P%C3%A1sk%C3%A1ndi-G%C3%A9za-és-a-Kormor%C3%A1n-egy%C3%BCttes-Visszat%C3%A9r-Rockopera/release/7537503> (Letöltve: 2019. 07. 01.)

mas rock kiadványok gyártására és terjesztésére, immáron az MHV-től teljesen függetlenül.<sup>45</sup>

A magánkiadás nehézségeiről szintén esett szó a Rock Színház 1989. márciusi költségvetési ellenőrzése kapcsán. A *Jézus Krisztus Szupersztár* még a Pepita márkanév alatt jelentették meg az MHV-nál 1986-ban,<sup>46</sup> de csak 30 ezer eladott példány felett fizettek volna előadói jogdíjat a színház tagjainak, ám ennyit sem tudtak eladni, így lényegében ráfizetett Várkonyi Mátyás társulata. Ez jól mutatta az életszínvonal csökkenését, illetve az MHV tétova hozzáállását a vallásos témájú zeneműhöz, máskülönben az 1972-ben betiltott zene-darabnak<sup>47</sup> átütő sikert kellett volna elérnie. A *Nyomorultak* című lemezt viszont már a Magyar Rádióval adatta ki a Rock Színház 1988-ban Radioton márkanév alatt,<sup>48</sup> aminek során a

<sup>45</sup> JÁVORSZKY Béla Szilárd–SEBŐK János: *A magyarrock története 2. Népszabadság könyvek*, Budapest, 2006. 283.

<sup>46</sup> Forrás: <https://www.discogs.com/Andrew-Lloyd-Webber-and-Tim-Rice-J%2C%20A9zus-Krisztus-Szupersztar%2C%20A1r-Jesus-Christ-Superstar/release/1730978> (Letöltve: 2019. 06. 30.)

<sup>47</sup> A Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottságának művelődésügyi főosztály-vezető-helyettese, Kurcz György tájékoztatást adott a TKKO-nak 1972. július 25-én a *Jézus Krisztus szupersztár* című rockoperáról és az azt játszó Korong együttesről, amely a budapesti IV. kerületi Derkovits Ifjúsági Klubban tevékenykedett. A Korong 1972. június 14-én a Műszaki Egyetemen, 1972. június 23-án pedig annak Vásárhelyi Kollégiumában adta elő a darabot, valamint ezzel közel egy időben több helyen magnós klubok filmvetítéseken mutatták be a művet. Külön sajnálatát fejezte ki Kurcz György amiatt, hogy a Fővárosi Tanács „a vitatott kompozíció terjesztésére szinte elsőnek (1972. június 8.) vállalkozott”. Keszler Pál, az ORI igazgatója 1972. július 14-én kelt levelében arról tudósította Barna Andrásné, a Művelődésügyi Minisztérium Zene- és Táncművészeti Főosztályának vezetőjét, hogy az ORI adta meg az engedélyt – ahogy fogalmazott: jóhiszeműen – a darab bemutatására. Mint írta, az ORI-t az tévesztette meg, hogy a *Népszabadság* sem írt róluk elmarasztalóan egész oldalas cikkében, s a *Ki mit tud?*-on is szerepelt már a rockoperából egy részlet, ráadásul a rádió rendszeresen játszotta a betétdalait. 1972. július 7-én keletkezett feljegyzésében Rátki András a TKKO részéről úgy fogalmazott: „Javaslom, hogy a rádiónál is állítsuk le a Szupersztár propagálását, részben vagy egészben való előadását”, majd megjegyezte: „A Rádióban Aczél e[lv]társ] leállította; leállította továbbá azt a tervet, hogy a Korong együttes bemutatassa műsorát a Fővárosi Operettszínházban is.” MNL OL M-KS 288. f. 36/1972. 18. ó. e.

<sup>48</sup> Forrás: <https://www.discogs.com/Alain-Boublil-Claude-Michel-Sch%2C%20B6nberg-Herbert-Kretzmer-Les-Mis%2C%20A9rables-A-Nyomorultak/release/1731095> (Letöltve: 2019. 06. 30.)

közreműködők kizárólag az eladott példányokból befolyt összeg után részesedtek előadói jogdíjban. Az ilyen módon terjesztett hanghordozó végül nyereséget hozott.<sup>49</sup> A Magyar Rádió, illetve a Budapesti Művészeti Hetek és Szabadtéri Színpadok azért tudták kiadni lemezen alkotásaikat, mert az 1986. szeptember 1-jén hozott sajtótörvény<sup>50</sup> értelmében a Magyar Televízió, a Magyar Rádió, a MAFILM és az erre külön engedélyt kapott szervezetek is rendelkezhetek kiadói joggal lemezekre, kazetákra, ami felért a könnyűzenei élet területén a rendszerváltás egyik nagyon fontos lépcsőfokával.<sup>51</sup>

Azt, hogy az MHV-nak megrendülőben volt a befolyása a hazai lemezpiacra, mi sem mutatja jobban, mint hogy Bors Jenő 1988. november 8-án nyílt levélben tiltakozott az 1988-ban alakult *Polip* című újság, az MTV egyik általa meg nem nevezett, és a rádió *Ötödik sebesség* című műsorával szemben, mert azok szerinte alaptalan vádak – korrupció, hanyag gazdálkodás – fogalmaztak meg az MHV ellenében.<sup>52</sup> Ezekben a kritikákban nyilvánvalóan a gorbacsovi glasznoszty szelleme is érződött, melynek során a sajtószabadság jegyében egyre több éles kritika jelent meg a médiában a közéletben található visszásságokról. Mint Bors Jenő írta, a kialakulóban lévő versenyhelyzet miatt sokkal többet költöttek reklámra, ezért megerősítették az MHV Reklám Bizottságának tevékenységét, amely videoklipek

<sup>49</sup> MNL OL XIX-I-9-pp. 95. d. Rock Színház 1988. évi költségvetési ellenőrzése.

<sup>50</sup> 2/1986 (IX. 1.) A Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala elnökének rendelkezése a helyi rádió és televízió műsorokról. *Magyar Közlöny*, 1986. szeptember 1. 974–976. 29/1986 (IX. 1.) MM számú rendelet egyes sajtótermékek engedélyezéséről és az impresszum feltüntetéséről. *Magyar Közlöny*, 1986. szeptember 1. 953–963.

<sup>51</sup> A Magyar Zeneművészek Szövetsége is megszólalt az MHV monopolhelyzetével kapcsolatban. A zenei szövetség 1987-ben a teljesen szabad hanglemezpiac mellett tette le a voksát. A Magyar Zeneművészek Szövetségének elnökségi ülése 1987. november 12. dosszié. A PB 1987. április 21-i határozatában is helyet kapott, hogy a szervezet az Agitációs és Propaganda Bizottsággal szembehelyezkedett ebben a kérdésben. Vass Henrik (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1985–1989*. Kossuth Kiadó. Budapest, 1988. 328.

<sup>52</sup> MNL OL XIX-I-9-n. 17. d. 4. t. (Vajda György művelődési miniszterhelyettes iratai) Zene- és Táncművészet. Vajda György miniszterhelyettes 1988.

készítésére szerződést kötött a televízióval. Ennek háttérben az állt, hogy már csak fizetett reklámozást fogadtak el a televíziónál, ugyanakkor fennállt a lehetőség az indirekt reklámra a videoklipek sugárzásával. Az MHV hat plusz egy hanglemez-márkája 1988-ban már külön reklámbüdzsével rendelkezett, amelyet viszonylag szabadon használhattak fel, csupán annyit írtak elő számukra, hogy az előadóművészek propagálására és az előzetes vevői várakozás felkeltésére kellett költeniük a pénzt. Ennek ellenére a nagylemezek átlagos eladott példányszáma 36, a kislemezeké pedig 45%-kal csökkent 1988-ra néhány év alatt, mindössze a kazettáké nőtt 10%-kal. A vállalat ezt azzal próbálta ellensúlyozni – ami ideig-óráig sikerült is –, hogy többféle hanghordozót adott ki a korábbiakhoz képest: bevezette a CD-t Magyarországra, amit USA-beli és nyugat-európai üzletfelein keresztül importált.

Bors Jenő 1988-as nyílt levelében az MHV több évtizedes működésére visszatekintve többek között kiemelte, hogy a popzenei lemezek példányszámát felemelték 50 ezerről 300 ezerre, a KGST-országok lemezkiadói közül pedig ők vezették be először az előadóművészek – Nyugaton bevett – lemezforgalom utáni díjazását. Nehéz helyzetüket az országéval állította párhuzamba, utalva az inflációra, a csökkenő életszínvonalra, a növekvő költségekre és a konkurenciára. Az általuk ki nem adott zenekarok kapcsán részben elismerte a kiadó felelősségét: nem nevesítette, de kétségkívül a Beatricére és az alternatív együttesek képviselőire gondolt. Ugyanakkor szerinte Nyugaton is előfordult, hogy nem kaptak kellő publicitást bizonyos zenekarok. Igaz, azt nem tette hozzá, hogy nemcsak a bevétel, hanem ideológiai szempontok is szerepet játszottak e döntésekben. Kiadáspolitikájuk jogosságának látszatát azonban mindvégig igyekezett fenntartani: „Mi az uralkodó politikai viszonyok között hittel és meggyőződéssel dolgoztunk és nem mutogattunk felfelé, ha népszerűtlen vagy egyes rétegek számára kellemetlen döntéseket hoztunk.” Ugyanakkor visszatekintve addigi működésükre, védve a mundér becsületét, leírta, hogy „[...] mindent megtettünk a határok mértéktartó tágítására. [...] A magyar intézmények sorában elsőként álltunk a beatzene mellé, amikor a Magyar Rádió

még évekig nem ismerte fel az ízlés és divat korszerű változását. Kiálltunk a *Jelbeszéd* mellett, amikor mások tiltották, ha arra buzdított, hogy ellenálljunk mindenféle szélnek, de nem tűrtük, ha kikezdte szövetségi kötelezettségeinket. Támogattunk minden olyan bátor és szókimondó irányzatot, amely figyelembe vette a társadalmi szerződés, a társadalmi béke prioritását, de nem voltunk hajlandók terjeszteni olyan társadalomellenes magatartásokat, amelyek napjainkban a bőrféjú mozgalmakba torkollnak.” A közeljövőt tekintve liberálisnak mondható az MHV vezérigazgatójának kijelentése, amelyből egyúttal a politikai konstelláció bizonytalansága is kiolvasható: „A Hungaroton vezetői és dolgozóinak túlnyomó többsége a kibontakozás elkötelezett híve és az országgal együtt a kibontakozás gazdasági és politikai útját keresi.”<sup>53</sup>

Bors Jenő akárhogy is gondolta, az MHV monopóliuma 1988 végére olyannyira megdőlt, hogy ekkorra már nemcsak a fent említett állami intézmények adhattak ki lemezeket, hanem magánvállalkozások is. Az egyik legelső fecskével, a Ring Recordsszal közvetve még összetűzésbe is került az MHV, amikor a Tátrai Band – még Horváth Charlie nélküli, Vertig József énekessel felálló – első, 1987-ben, *Szerencsejáték* címmel<sup>54</sup> kiadott lemezének magánterjesztését próbálta megakadályozni úgy, hogy körlevelet adott ki a hanglemezboltoknak a korongok átvételének tilalmáról.<sup>55</sup> Ám a folyamatot már nem tudta megállítani, gombamódra kezdtek szaporodni a kisebb-nagyobb magánlemezcégek, amelyek megalapításának pártállami adminisztratív módon való akadályozásáról nincs tudomásunk, ahogy a kiadványaikat sem cenzúrázták már.<sup>56</sup> 1988-ban 19-re nőtt a számuk, amelyek összesen 72-féle poplemezt bocsátot-

<sup>53</sup> MNL OL XIX-I-9-n. 17. d. 4. t. Zene- és Táncművészet. Vajda György miniszterhelyettes 1988.

<sup>54</sup> Forrás: [http://www.music.hu/eloadok/315/tatrai\\_band](http://www.music.hu/eloadok/315/tatrai_band) (Letöltve: 2019. 06. 29.); <https://www.youtube.com/watch?v=GBGgnGfGO20> (Letöltve: 2019. 06. 29.); <https://www.discogs.com/T%C3%A1trai-Szerencseker%C3%A9k/release/3557546> (Letöltve: 2019. 06. 29.)

<sup>55</sup> Kiss Sándor: *Tátrai Band. Az első tíz év.* T. B. Bt., Budapest, 1998. 52–53.

<sup>56</sup> Szigeti Ferenc, a Proton lemezkiadó kiadói igazgatójának személyes közlése. (2019. szeptember 27.)

tak piacra. Nagy Feró és az 1987-ben újra összeállt Beatrice is 1988-ra érte el a Ringnél, hogy nagylemezük legyen, amiből rögtön dupla album lett. A Kádár-korban hányatott sorsú énekes kezdetben az MHV-val tárgyalta, de aztán a zenekar történetéhez híven, stílszerű módon átpártolt a Bálint Péter vezette Ring Recordshoz. Amikor az MHV igazgatósági ülésén terítékre került volna, hogy mely számokat engedjék, és melyeket ne, Bors Jenő bejelentette, hogy „Uraim, Nagy Feró elhagyott bennünket!” (1988-ban már nem használták az „elvtárs” kifejezést). Az ügy pikantériája az volt, hogy a művész ekkor már felvett 200 ezer forint előleget a lemezkészítésre, miközben szerepelt az MHV ütemtervében a Beatrice-lemez, és nagyjából már össze is állt a számok listája. (Nagy Feró egy másik alkalommal, 1985-ben is felvett előleget, amit viszont megszolgált: Trunkos Andrással ők írták meg a Bikini harmadik, *Ezt nem tudom másképp mondani* című nagylemezét.) Erdős Péter azonban még ekkor is úgy reagált, hogy megér az MHV-nak 200 ezer forintot, hogy Nagy Feró nem tartozik hozzájuk.<sup>57</sup> Nagy Feró jelenleg is úgy nyilatkozik, hogy egy jóval a rendszerváltozás után bemutatott, Erdős Péterrel készített interjú<sup>58</sup> alapján lett számára világos, hogy az MHV a Beatricével soha nem szeretett volna önálló nagylemezt készíteni. Az LGT-vel és az Omegával közösen 1980-ban kiadhatták a kisstadionbeli koncertjükéről,<sup>59</sup> valamint megjelent egy kislemez a *Mire megy itt a játék* című dalukkal, amely a *Pofonok völgye, avagy Papp Lacit nem lehet legyőzni* című film főcímdala volt, ezenkívül szerződést is kötöttek az MHV-val egy nagylemez készítésére, amiből kihátráltak, mert túl sok számot kellett volna kihagyniuk, de mindig csak hitegették őket.<sup>60</sup> Természetesen az énekes mítoszteremtéséhez

<sup>57</sup> Boros Lajos MHV-márkafőnök személyes közlése. (2015. szeptember 17.)

<sup>58</sup> Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=5nVDvwlXKAw> (Letöltve: 2019. 07. 02.). Ugyanebben a filmben jelen tanulmány szerzője is beszélt kutatásairól a könnyűzenei intézmények Kádár-kori működéséről. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=Mam4-m9JQCQ> (Letöltve: 2019. 07. 02.)

<sup>59</sup> Forrás: <https://www.discogs.com/composition/4012cbdb-07c4-4ec6-82d9-8ced2018d8ed-Jerik%C3%B3> (Letöltve: 2019. 07. 02.)

<sup>60</sup> Ezt a véleményét hangoztatta a Beatrice frontembere a szerzővel a Madách Színházban 2018. október 8-án tartott pódiumbeszélgetésén is. Forrás:

is hozzátartozik az a kép, hogy neki még 1988-ban sem lehetett lemeze az MHV-nál, noha elképzelhető, hogy a diktatúra jelentős lazulása közepette mégiscsak adtak volna nekik lehetőséget az önálló megszólalásra a Beatricével is, hiszen korábbi zenekarával, a Bikinivel két nagylemezt is kiadhatott 1983-ban,<sup>61</sup> illetve 1984-ben,<sup>62</sup> valamint a *Hamlet* című rockszínművet<sup>63</sup> is lemezre vihette. A Ring vállalkozása a sikeres kezdet ellenére végül kudarcba fulladt, hiába jelentették meg a Tátrai Band és a Beatrice dalait, majd a Hobo Blues Band korábbi betiltott számaiból összeállított *Tiltott gyümölcs* című lemezt, nem tudtak versenyben maradni, mert – a hivatalos verzió szerint – az említettekén kívül inkább rétegzenékkel foglalkoztak, amelyek nem vonzottak nagyszámú közönséget, így 1989-ben felhagytak működésükkel.

A rendszerváltozás viharos gyorsasággal hívta elő legális módon a Ring Recordson kívül is a többi kis, immáron magántulajdonban lévő lemezcéget. Ám az MHV továbbra is megkerülhetetlen maradt, mert a préselés műszaki felszereléséhez, az alapanyagok beszerzéséhez sem volt elegendő tőkeerejük, így csak a kiadásra és a terjesztésre vállalkozhattak. Az első magáncég, amely saját alapanyagot állított elő, a Hungaropop Kulturális Kiadó és Szolgáltató Vállalat volt (ők jelentették meg a legelső magánkiadású lemezt a Kádár-rendszerben, 1987-ben a Profán együttestől *Pro Pátria* címmel), de a gyártásra ők sem vállalkoztak. 1989-ben a Horváth István redőnykészítő és műanyaggyártó kisiparos által alapított Nívó Kft. adta ki saját alapanyagból és a mohácsi farostlemezyárat igénybe véve, Jugoszláviából

---

<https://www.koncert.hu/koncert/beszelgetes-nagy-feroval-oktober08-30259> (Letöltve: 2019. 07. 02.)

<sup>61</sup> Nagy Ferő és a Bikini: *Hova lett...* MK 17761. Forrás: <https://www.discogs.com/Nagy-Fer%C3%B3-B3-%C3%89s-A-Bikini-Hova-Lett/release/2848010> (Letöltve: 2019. 07. 02.)

<sup>62</sup> Bikini: *XX. századi híradó*. SLPM 17847. Forrás: <https://www.discogs.com/Bikini-XX-Sz%C3%A1zadi-H%C3%ADrad%C3%B3/release/2701762> (Letöltve: 2019. 07. 02.)

<sup>63</sup> Nagy Ferő: *Hamlet*. SLPM 37028. Forrás: <https://www.discogs.com/Nagy-Fer%C3%B3-Hamlet/release/3990502> (Letöltve: 2019. 07. 02.)



vásárolt présgépeken Demjén Ferenc *A Szabadság vándora*<sup>64</sup> és az MHV (Menyhárt–Homonyik–Vikidál) *Ébresztő* című lemezét<sup>65</sup> nagy port kavaró, kék színű korongokon. A kék lemezeket aztán a Kereskedelmi Minőségellenőrző Intézet 1989 nyarán betiltotta, rossz nyelvek szerint ebben benne volt az immáron elvesztett monopóliumát még mindig féltő lemezgyár keze is, melynek következtében a Nívó Kft. csődbe ment.<sup>66</sup> A kazetták sokszorosítását azonban a kisvállalkozók is el tudták végezni, így ezen a téren már nemcsak egymással, de elméletileg akár az MHV-val is versenyre kelhettek.

A kis kiadók közül jó néhányan kérészéletűnek bizonyultak, idetartozik a Holdex Kisszövetkezet, amely Kadlott Karcsikazettákkal kezdte 1987-ben, majd a *Csillag születik* tehetségkutató szponzorálásával folytatta, de végül megszűnt. A Proton Kiadó kicsit szerencsésebbnek bizonyult, mert a Holdexből Enyedi Ernő vállalkozó a bevételt ide csoportosította át, így a legtöbb nagy nevet (Demjén Ferenc, Vikidál Gyula, Homonyik Sándor, Varga Miklós, Edda Művek, Első Emelet, Pál Utcai Fiúk, Európa Kiadó) ide tudták csábítani. Ők csak a multinacionális cégek megjelenésével gyengültek meg 1992-től, majd jóval kisebb piaci részesedéssel, Python néven folytatták tovább. A Rákóczi Sütőipari Kisszövetkezet elnöke, Vadász György 1989 márciusában jelentette be, hogy lemezkiadással is szeretnének foglalkozni. Így került a Rákóczi kiadóhoz az R-GO, a Moho Sapiens, az A. D. Stúdió, a Tátrai Band, Zorán és Szücs Judith, de ők is alulmaradtak a multikkal szemben. Rajtuk kívül több, rétegenét felvállaló kis kiadó is alakult a rendszerváltozás előestéjén vagy idején, idetartozik a Nagyferő Produkció, a Fekete Lyuk Hangja és a Trottel Records.<sup>67</sup> Rocktörténeti kuriózum, hogy a lemezkiadásba beszállt az 1989-ben Stabil nemzetközi country fesztiválra keresztelt rendezvény főszponzora, a Stabil Építőipari Fővállalkozói Kisszövetkezet is. A cég elnöke maga is

<sup>64</sup> Forrás: <https://www.discogs.com/Demj%C3%A9n-Ferenc-A-Szabads%C3%A1g-V%C3%A1ndora/release/3960198> (Letöltve: 2019. 07. 02.)

<sup>65</sup> Forrás: <https://www.discogs.com/MHV-%C3%89breszt%C5%91/release/1202899> (Letöltve: 2019. 07. 02.)

<sup>66</sup> JAVORSZKY Béla Szilárd–SEBŐK János: I. m. 283.

<sup>67</sup> Uo. 284–288.

zenész volt korábban, a Silvers együttesben dobolt. Akkoriban ez a vállalat felfutóban volt, még Algériában, Ausztriában és az NSZK-ban is voltak referenciamunkái, az építőipari vállalkozás mellett pedig ők is elkezdtek foglalkozni hanglemezek és kazetták kiadásával. Első hanghordozójuk 1988-ban jött ki, a Marcellina Pjt *Fohász a szerelemért* című lemezét adták ki, amely jó példányszámban fogyott, ennek ellenére a későbbiekben nem hagytak jelentős nyomot maguk után.<sup>68</sup> Az 1990–1991-es esztendőkből már az előző néhány év tapasztalatát felhasználva jöttek létre a megszűntek helyére kerülő új lemezkiadók, hogy aztán – az MHV-Hungaroton kivételével – néhány évvel később átadják helyüket a Magyarországon is helyet követelő multinacionális lemezkiadóknak. Ezek a magyar cégek a teljesség igénye nélkül: Magneoton, Quint, MMC Records, Zebra, Craft Records, Record Express, Rózsa Records.<sup>69</sup>

Talán a sors furcsa fintoraként értékelhető, hogy Erdős Péter nem érthette meg a rendszerváltozást, alig az első szabad választások előtt, 1990. február 21-én meghalt. A rendszerváltozás Bors Jenő karrierjére sem volt jó hatással: az Antall-kormány azonnali hatályú felmondólevelét 1990. július 16-án kapta kézhez.<sup>70</sup> A nagy sietség háttérében az húzódott, hogy az EMI szeretne volna megvásárolni az MHV-t azon az áron, amelyre értékelték, azaz egymilliárd forintért, de a már gondosan, minden részletre kiterjedően előkészített szerződés aláírásának megakadályozását az Antall-kormány Bors Jenő leváltásával akarta elérni, akinek helyére az üzleti élethez mit sem értő orgonaművészt, Ella Istvánt nevezte ki a cég élére. Ez ellen a zenészszak-

<sup>68</sup> CSATÁRI Bence: *Vigyázz magadra, fiam! A Bojtorján együttes krónikája*. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2018. 205. A Marcellina Pjt első lemezét hivatalosan a Szimultán Rt. jegyezte, ebben volt érdekeltsége a Stabil Kisszövetkezetnek. Forrás: <https://www.discogs.com/Marcellina-Foh%C3%A1sz-A-Szerelem%C3%A9rt/release/4339742> (Letöltve: 2019. 06. 29.). A Szimultán Rt. a KFT együttes *Édes élet* című lemezét tervezte piacra dobni 1988 karácsonyán, ám a terjesztési problémák túlnőttek a vállalkozáson, amely emiatt csődbe ment.

<sup>69</sup> JÁVORSZKY Béla Szilárd – SEBŐK János: I. m. 289–292.

<sup>70</sup> K. HORVÁTH Zsolt – IGNÁCZ Ádám – MURZSA Tímea (szerk.): *A Petőfi Csarnok. Ifjúsági kultúra és szabadidő-politika, 1985–1993*. A kronológiát összeállította: CSATÁRI Bence. Megjelenés alatt.

ma egy része, 65 művész hiába tiltakozott a kormányfőhöz írt levelében 1990. július 24-én. Az új MHV-vezetés – nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy meghiúsítsa az adásvételt – olyan árat szabott, hogy az érdeklődő EMI elállt a vásárlási szándékától, ugyanakkor a cégnél anyagi csőd fenyegetett: a kassza üres volt, 50 milliós adóhátralékot halmoztak fel, a dorogi lemezgyárra és raktárházra felvett százmilliós nagyságrendű banki hitelek törlesztőrészelei pedig ekkor kezdtek esedékessé válni. Az MHV helyzetét tovább rontotta, hogy a Nyugatról dömpingszerűen beáramló lemezekkel nem tudta felvenni a versenyt, illetve további fejtörést okoztak számukra a hazai konkurens vállalkozások. A válság nyomán Wilpert Imre és Boros Lajos főszerkesztőktől is megváltak, a Hungaroton popszerkesztőségének élére pedig Benkő Lászlót nevezték ki, aki immáron csak egy közepes nagyságú céget örökölt elődjétől.<sup>71</sup> Bors Jenő élete egyébként a rendszerváltás után is tartogatott meglepetéseket: az MHV éléről való eltávolítása után 1990 nyarán megalapította a Quint hanglezkiadót, ahol kipróbálhatta magát a piacgazdaságban is. Itteni munkája során a profit érdekében még azt is belátta, hogy érdemes szerződtenie olyan zenészeket, akikről korábban kategorikusan elzárkózott. A legékesebb példája ennek a korábban a „nemzet csótányaként” ismert Nagy Feró Beatricéje, akiknek *Utálom az egész XX. századot* című LP-jét 1991-ben jelentette meg.<sup>72</sup>

A rendszerváltozás a hazai lemezkiadásban a multinacionális cégek megjelenésével fejeződött be. Nemzetközi kiadványokkal a magyar magáncégek közül elsőként a Hegedüs László által vezetett MMC Records foglalkozott, ők 1990 nyarán katalógusszerződést kötöttek a Warner Music és a Polygram (később Universal Music) kiadókkal. 1990 végén a BMG is licencek eladásával foglalkozó képviseleti irodát nyitott Magyarországon. 1991-ben a Warner Music megvásárolta a Magneotont, a Polygram pedig az MMC Recordsot, majd 1992-ben az EMI megvette a Bors Jenő által alapított Quint kiadót, és a Sony Music

<sup>71</sup> JÁVORSZKY Béla Szilárd–SEBŐK János: I. m. 288–289.

<sup>72</sup> Forrás: <https://www.discogs.com/Beatrice-Ut%C3%A1llom-Az-Eg%C3%A9sz-XX-Sz%C3%A1zadot/release/3666603> (Letöltve: 2019. 07. 02.)

is önálló céget indított.<sup>73</sup> Így teljes lett a világhálózattal működő öt „major” lemezkiadó képviselte Magyarországon, ahogy egy korszak is végérvényesen lezárult a magyarországi lemezkiadás történetében.

<sup>73</sup> Hegedüs László, a Multimédia Kft., illetve az MMC Records ügyvezető igazgatójának személyes közlése. (2019. június 14.)